

ARHEOLOŠKI ODJEL (PODODJEL ZA PRAPOVIJESNU ARHEOLOGIJU) 2004. - 2005. GODINA

2004. GODINA

IZLOŽBE

U Arheološkom muzeju u Zagrebu postavljena je i otvorena izložba **«Ratnici na razmeđu Istoka i Zapada. Starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj»**, na kojoj je Pododjel za prapovijesnu arheologiju sudjelovao s arheološkim materijalom daljske skupine, a voditeljica Pododjela, dr. sc. Jasna Šimić, napisala je prilog o daljskoj kulturi za vrlo opsežan katalog.

Na izložbi Numizmatičkog odjela Muzeja, **«Grčki, grčko-kolonijalni i keltski novac iz Muzeja Slavonije u Osijeku»**, autorice mr. sc. Hermine Goericke-Lukić, Pododjel za prapovijesnu arheologiju sudjelovao je s nekoliko primjeraka latenskih keramičkih posuda, oružja i nakita.

TERENSKA ISTRAŽIVANJA I ARHEOLOŠKI NADZOR

Na prapovijesnom i srednjovjekovnom lokalitetu **Čepin-Ovčara/Tursko groblje**, od 13. rujna do 2. listopada, obavljena je osma sezona sustavnog istraživanja, sredstvima Ministarstva za kulturu RH. Težište radova bilo je na saniranju zidova u prostoriji 4, što je u velikoj mjeri i završeno.

Istovremeno je nastavljeno istraživanje dijela srednjovjekovnog groblja i neolitičkog naselja sopotske kulture unutar prostorije 3, gdje je otkopano još sedam srednjovjekovnih grobova. Jedan od njih (grob 1/04) u kojem je bilo pokopano dijete, vjerojatno djevojčica, sadržavao je nakit za glavu od vrlo tankih brončanih spiralice i velike količine sitnih staklenih perlica zelene i bijele boje. Ostali nalazi iz grobova i oko njih, brončane su dvodijelne kopčice za odjeću i željezni čavli preostali od drvenih lijesova.

U neolitičkom sloju otkrivene su četiri kuće u dvjema razinama, od kojih su gornji objekti (kuće 32 i 34) bile znatnije oštećene, dok su podovi donjih kuća (kuće 36 i 47) očuvani nešto bolje, s vidljivim rupama od kolaca i vatrištem uz kuću 47. Istraženi objekti su pravokutnog tlocrta, pruženi smjerom sjever – jug.

Među posebnim nalazima treba spomenuti dvije vješto izrađene kamene strelice, vrlo shematiziranu keramičku antropomorfnu figuricu, ukrašene keramičke ulomke s crvenom inkrustacijom i minijaturnu keramičku posudu.

Tijekom iskopavanja došlo je do još jednog slučajnog otkrića. Pri poljoprivrednim radovima na oranici 90 metara sjeveroistočno od srednjovjekovnog objekta, pojavio se dio vrlo širokog zida, načinjenog od nekoliko velikih kamenih blokova u kombinaciji s rimskim opekama povezanim žbukom. Zid se nastavljao prema zapadu i istoku, a sudeći prema njegovoj veličini, najvjerojatnije se radi o nekom velikom objektu. Zanimljivo je i neobično, da pri sondiranju tog, čini se rimskog objekta, nisu pronađeni nikakvi arheološki nalazi.

Osim manje sonde otvorene kako bi se ustanovilo o čemu se radi, radi nedostatka vremena i financijskih sredstava nije provedeno daljnje istraživanje objekta.

Sl. 1 - Čepin-Ovčara/Tursko groblje, 2004., Antički objekt
foto: J. Šimić

Sl. 2 - Čepin-Ovčara/Tursko groblje, 2004., Neolitska kuća

Početak 2004. g. (30. siječnja) završeno je i zaštitno istraživanje postturskog objekta u sklopu dodatnog prostora za izložbenu dvoranu «Waldinger», u **Fakultetskoj ulici u Tvrdi**, započeto u prosincu prethodne godine. Istražen je i maksimalno moguće, do dubine od oko 6 m, ispražnjen bunar, koji je sadržavao vrlo veliku količinu keramičkih posuda, stakla i raznih drugih predmeta 17. i 18. st., kao i lučno nadstvođeni prostor, vjerojatno dio bivše kanalizacije. Tu je pronađena ogromna količina raznovrsne keramike, stakla, životinjskih kostiju i drugih ostataka prehrane negdašnjih stanovnika tog objekta (oklopi kornjača, ljuštura kamenica itd.) i mnogi drugi predmeti.

Tijekom istraživanja zaključeno je kako se radi o ostacima starog franjevačkog samostana koji je podignut ubrzo nakon oslobođenja od Turaka. U zapadnom dijelu istraženog prostora, otkriveni su i dijelovi srednjovjekovne arhitekture s uzidanim rimskim žrtvenikom.

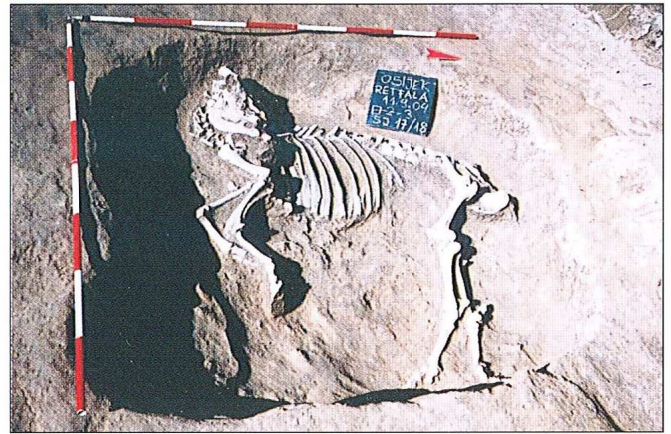
Tijekom godine obavljena su i dva veća zaštitna istraživanja u Osijeku, u **Retfali**, u **Petefijevoj ulici**. Prvo, obavljeno u srpnju, obuhvatilo je 103,50 m², a otkriven je dio srednjovjekovnog naselja s dobro očuvanim ognjištem i dijelom kuće, vidljive površine 4,10 m x 2,40 m, s podom od nabijene, mjestimično izgorjele zemlje. Pri čišćenju podnice, pronađena je oveća količina keramičkih ulomaka i nekoliko željeznih predmeta. Na dijelu iskopa prostirala se eneolitička jama s materijalom kostolačke kulture, među kojim se ističu ulomci velikih zdjela i šalice s visokom trakastom ručkom.

Drugo istraživanje obavljeno je u dva dijela; u kolovozu/rujnu i u listopadu, na površini od 110 m². I tu je otkriven dio srednjovjekovnog naselja s dvjema otpadnim jamama i dvama ognjištima što su se nalazila gotovo jedno na drugome.

Daleko značajnije je, međutim, istraživanje dijela prapovijesnih, eneolitičkih naselja badenske i kostolačke kulture, s nekoliko otpadnih jama vrlo bogatih nalazima i zemuničnim objektima. Kostolačka zemunica 14/15 bila

Sl. 3. Osijek-Retfala 2, Srednjovjekovno ognjište, foto: J. Šimić

Sl. 4. Osijek-Retfala 2, Ukop goveda, foto: J. Šimić

je blago djetelinastog tlocrta, s jasnim tragovima dvaju širokih potpornih stupova krovne konstrukcije i obilnim arheološkim materijalom.

U badenskoj jami 17/18 iskopan je cjelovit kostur goveda položen na desni bok s glavom na jugu. Radi se o obredno-žrtvenom ukopu kakav nije rijedak u naseljima badenske kulture, a s našeg područja potječe još jedan istovrsan nalaz sa zaštitnog iskopavanja u Aljmašu-Podunavlje 200/2001. g.

U studenome i prosincu obavljen je i manji iskop unutar **Kliničke bolnice**, što je rezultiralo uobičajenim arheološkim nalazima iz antičkog vremena: keramičkim ulomcima i ulomcima terra sigillatae i stakla, ponekim ulomkom lampice itd.

Osim ovih većih istraživanja, tijekom godine obavljen je niz manjih zaštitnih iskopavanja i nadzora na području Osijeka. Radilo se na Zelenom polju (Gupčeva ulica, Ulica Zeleno polje, Tvornica mlijeka u prahu) zatim u Donjem gradu (Vodenička ulica, Crkvena ulica, Ulica Rajhl-Kira) s vrlo malo antičkih i latenskih nalaza, i u Retfali gdje je nađeno nešto eneolitičkog i brončanodobnog materijala.

Tijekom godine nastavljen je postupak zaštite velikog novootkrivenog višeslojnog nalazišta u **Belišću-Staro Valpovo**, na kojem se nalazi odlagalište otpada. Kako predhodi rekonstrukcija odlagališta, a dio lokaliteta se devastira iskopom zemlje, Konzervatorski odjel Državne uprave za zaštitu kulturne baštine u Osijeku, uz suradnju Muzeja Slavonije, poduzeo je mjere kako bi se nalazište zaštitilo i omogućilo njegovo istraživanje.

NOVE AKVIZICIJE

Osim nalazima pribavljenima spomenutim istraživanjima, u Podojel za prapovijesnu arheologiju dospjeli su i slijedeći predmeti, darovi Senada Gradaševića iz Donjeg Miholjca:

- latenska fibula s prapovijesnog i antičkog lokaliteta Dragojlov brijeg nedaleko Kneževih Vinograda u Baranji.
- skupina brončanih predmeta s nalazišta Pisak nedaleko Đakova.
- skupina od 12 ulomaka eneolitičke keramike, dijelovi triju kamenih sjekira, 2 bikonična keramička utega i šest kamenih jezgri, s nalazišta Savulja pokraj Dalja.

Osim toga, otkupljene su i dvije srebrne ukrašene latenske narukvice s prapovijesnog i antičkog nalazišta Ciglana u Dalju.

PUBLICIRANJE

Voditeljica Pododjela za prapovijesnu arheologiju, dr. sc. Jasna Šimić, objavila je članak «Kneževi Vinogradi. Zaštitno istraživanje neolitičkog lokaliteta» i prikaz izložbe «Grčki, grčko-kolonijalni i keltski novac iz Muzeja Slavonije u Osijeku» u Obavijestima Hrvatskog arheološkog društva 2/2004.

U Osječkom zborniku 27, objavila je prikaz rada Pododjela za prapovijesnu arheologiju u 2002. i 2003. g.

Također je izradila prilog o Osječko-baranjskoj županiji i slijedećim prapovijesnim lokalitetima: Osijek, Batina, Sarvaš, Dalj, za izdanje «100 lokaliteta hrvatske arheologije».

Za Leksikon mlađeg željeznog doba, u izdanju Austrijske Akademije znanosti, izradila je prilog o latenskim lokalitetima u Osijeku i Sarvašu.

Za publikaciju Rane neolitičke kulture, u izdanju Slovenske akademije izradila je prilog o šopotskim nalazištima, s naglaskom na ona u Osijeku i Čepinu.

2005. GODINA

IZLOŽBE

U veljači je u Muzeju Slavonije otvorena reprezentativna izložba «**Ratnici na razmeđu Istoka i Zapada. Starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj**». Izložbu su na zahtjev Ministarstva kulture RH realizirali Arheološki muzej u Zagrebu, Muzej Slavonije u Osijeku (Pododjel za prapovijesnu arheologiju) i Gradski muzej u Varaždinu, uz sudjelovanje Muzeja grada Zagreba i Gradskog muzeja u Karlovcu, te doprinos Gradskog muzeja u Vinkovcima. Pododjel za prapovijesnu arheologiju sudjelovao je s dijelom materijala daljske grupe, a dr. sc. J. Šimić napisala je poglavlje vezano uz daljsku grupu za katalog izložbe.

Izložba je prikazala sve kulturne skupine iz vremena

starijeg željeznog doba, od sjeveroistočne Hrvatske do sjevernog Velebita.

Jasna Šimić je s kraćim prilogom sudjelovala i u katalogu izložbe «Keramika i staklo 17. i 18. stoljeća iz starog franjevačkog samostana», postavljenoj u Muzeju Slavonije, na kojoj je izložen odabrani materijal s istraživanja u dvorani Waldinger u Tvrđi.

TERENSKA ISTRAŽIVANJA I ARHEOLOŠKI NADZOR

Od 24. kolovoza do 13. rujna obavljena je deveta sezona sustavnog istraživanja prapovijesnog/neolitičkog i srednjovjekovnog nalazišta **Čepin-Ovčara/Tursko groblje**. Kao i prethodne godine, težište je bilo na konzerviranju otkopanih zidova, napose u prostoriji 4, koja je sada potpuno sanirana. Pri tome se naišlo na još nekoliko gotovo potpuno uništenih srednjovjekovnih grobova uz same zidove.

U paralelnoj prostori 3 radilo se na daljnjem istraživanju dijela neolitičkog naselja šopotske kulture, pa su tako završeni objekti-kuće preostale iz 2004. g. i otkrivene još dvije u donjoj razini.

Sl. 5, 6 - Čepin-Ovčara, 2005.,
foto: J. Šimić

Zaštitno iskopavanje na prapovijesnom višeslojnom nalazištu u **Aljmašu-Podunavlje**, vezano uz fazu 2. izgradnje Svetišta Gospe od utočišta uz novu crkvu, potrajalo je od 21. rujna do 30. studenoga. Raden je iskop na površini budućeg objekta 2 (istočno i sjeveroistočno od crkve) i kontrolni iskop uz objekt 1 (zapadno i sjeverozapadno od crkve), koji je već bio podignut bez prethodnih arheoloških istraživanja!

Sl. 7. Aljmaš-Podunavlje, 2005.,
foto: J. Šimić

U iskopu objekta 2 otkriven je dio eneolitičkog naselja badenske kulture s nekoliko otpadnih jama i dvama zemuničnim objektima djetelinastog oblika, s vrlo velikom količinom uglavnom keramičkog materijala, litičkih i koštanih izrađevina, životinjskih kostiju itd. Najzanimljiviji nalaz bio je još jedan obredni ukop goveda u jami unutar badenskog naselja, drugi na istom lokalitetu.

U sloju ispod badenskog, istražen je i dio neolitičkog naselja sopotske kulture, također s nekoliko okruglih otpadnih jama i znatnom količinom keramičkih i litičkih nalaza, među kojima se ističu pehari na visokoj nozi.

Gornji sloj koji je pripadao srednjem brončanom dobu, potpuno je uništen i ispremiješšan s kasnijim horizontima, no ipak je prikupljena izvjesna količina bogato ukrašene keramike daljsko-bjelobrdske kulture.

Sl. 8. Aljmaš-Podunavlje, 2005., Ukop goveda, foto: V. Radonić

Kontrolni iskop je, čini se, zahvatio sam rub prapovijesnih naselja, pa su tako u sjevernom dijelu iskopa otkrivene samo dvije jame iz srednjeg brončanog doba s nalazima srijemsko-slavonske vatinske kulture. U južnom dijelu iskopa pojavio se dio opekom zidanog zida, najvjerojatnije ostatka stare crkve koja je prethodila onoj srušenoj tijekom Domovinskog rata. Otkrivena je i oveća grobnica s bačvastim svodom, također zidana opekom, no kako pripada obitelji Adamović, nije otvarana.

Od ostalih, brojnih zaštitnih istraživanja u Osijeku i okolici, treba spomenuti iskopavanje u **Hutlerovoj ulici br. 7**, u Donjem gradu u Osijeku, gdje je u travnju i svibnju iskopana površina od 45 m². Pri tome su pronađena dva goba iz rimskog vremena, od kojih je grob 2

sadržavao i ostatke krova od opeka, a kao priloge ulomke željezne narukvice na lijevom zapešću pokopane osobe i dvije perle ispod lubanje.

Osim izvjesne količine uobičajenih nalaza iz rimskog vremena: keramike, ulomaka stakla, nekoliko metalnih predmeta, otkrivena je i latenska jama s puno keramičkih ulomaka i životinjskih kostiju, a nađena je i jedna brončana kasnolatenska fibula.

Ostali zaštitni zahvati obavljani su na području grada: Svačićeva ul., Strossmayerova ul. i Ulica kneza Borne u Retfali, Hutlerova, Frankopanska, Saponia u Donjem gradu, Kuhačeva u Tvrđi, Slavonska, Ulica zeleno polje, i Vrtna ulica na Zelenom polju.

Nekoliko manjih zaštitnih istraživanja bilo je i izvan Osijeka, u Kopačevu, Lugu i Kamencu u Baranji.

NOVE AKVIZICIJE

U Pododjel za prapovijesnu arheologiju otkupljena je brončana narukvica sa spiralnim završecima, s nepoznatog nalazišta u okolici Dalja. Narukvica pripada vremenu srednjeg brončanog doba.

PUBLICIRANJE

Jasna Šimić, voditeljica Pododjela, napisala je prikaz radova s arheološkom tematikom u Osječkom zborniku 27/2004., za Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva 1/2005.

OSTALO

Za projekt analize opsidijana na panonskim neolitičkim lokalitetima, posuđeno je pet primjeraka opsidijana s nalazišta u Osijeku i okolici, dr. Marcelu Buriću s Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

J. Šimić održala je predavanje o neolitičkom i srednjovjekovnom lokalitetu Čepin-Ovčara/Tursko groblje članovima Povijesne grupe Osnovne škole iz Čepina.

Redovitom revizijom fundusa Pododjela obuhvaćena je podzbirka Nalazi iz Osijeka-Filipovica/Hermanov vinograd, dio Neolitičke zbirke Pododjela.

Započeto je katalogiziranje predmeta u programu za muzejsku dokumentaciju M++.

Dr. sc. Jasna Šimić,
voditeljica Arheološkog odjela